

УДК УДК 336.5.02

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РОЗРАХУНКУ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА

Гаврильченко Олена Володимирівна, к.е.н., Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація — розглянуто методику оцінки рівня ефективності управління витратами на основі розрахунку узагальнюючого показника. Обґрунтовано необхідність проведення факторного аналізу досягнутого рівня ефективності управління витратами.

Ключові слова — витрати, ефективність управління витратами, інтегральний показник, система управління витратами, управління витратами.

З переходом до ринку функції управління підприємством значно розширилися, вимоги до їх обґрунтованості та оперативності підвищилися. Виникла необхідність застосування в господарській практиці сучасних методів, інструментів системи управління витратами, яка дозволяє вирішувати важливі завдання поліпшення дохідності та фінансової стабілізації підприємств, особливо в періоди фінансової кризи та погіршення кон'юнктури ринку.

Система управління витратами як важлива складова системи управління господарською діяльністю підприємства – це складна і динамічна сукупність взаємопов'язаних елементів стратегічного і поточного управління витратами задля досягнення визначених цільових показників.

Дослідження науковців в сфері ефективності управління витратами [1-3] здебільшого зводяться до виділення певних показників оцінки її рівня. Зокрема до цих показників відносять: валова рентабельність виробничих витрат, рентабельність операційних витрат, коефіцієнти окупності виробничих витрат, адміністративних витрат і витрат на збут, коефіцієнт окупності постійних витрат, ефективності

загальногосподарського управління та витратомісткості збутової діяльності підприємства тощо. Безумовно, зазначені показники в тій чи іншій мірі характеризують результати здійснення підприємством організаційно-управлінських заходів з використання всіх інструментів формування витрат, однак якщо їх динаміка показників є різнонаправленою, то нез'ясованим залишається питання щодо узагальненого висновку про ефективність.

Оцінка рівня ефективності управління витратами (ЕУВ) вимагає розрахунку узагальнюючого показника, який передбачає оцінку загального впливу позитивних і негативних чинників на рівень ефективності управління витратами. Для цих цілей слід розрахувати значення узагальнюючих показників за кожною виділеною групою часткових показників, які відобразатимуть, за своєю сутністю, «силу» і «слабкість» підприємства в підтримці нормального рівня ЕУВ. Значення узагальнюючих показників пропонується розраховувати за наступними формулами:

$$k_{\uparrow EUB} = \frac{\sum_{i=1}^n \left(\frac{a_i^{\Pi} - a_{\min}}{a_{\min}} + \frac{a_{\max} - a_i^H}{a_{\max}} \right)}{n} \quad (1)$$

де $k_{\uparrow EUB}$ – узагальнюючий показник за групою часткових показників оцінки витрат, що підвищують рівень ЕУВ;

a_i^{Π} , a_j^H – фактичні значення часткових показників оцінки витрат (відповідно позитивних і негативних), що входять до

групи показників, які підвищують рівень ЕУВ;

$i = 1, 2, \dots, n$; n - кількість часткових показників оцінки витрат в даній групі;

$a_{\min}$ – мінімальне граничне значення для позитивного показника;

$a_{\max}$ – максимальне граничне значення для негативного показника.

$$k_{\downarrow EYB} = \frac{\sum_{j=1}^m \left(\frac{b_{\min} - b_j^{\Pi}}{b_{\min}} + \frac{b_j^H - b_{\max}}{b_{\max}} \right)}{m} \quad (2)$$

де $k_{\downarrow EYB}$ – узагальнюючий показник за групою часткових показників оцінки витрат, що знижують рівень ЕУВ;

b_j^H, b_j^{Π} – фактичні значення часткових показників оцінки витрат (відповідно позитивних і негативних), що входять до групи показників, які знижують рівень ЕУВ;

$j = 1, 2, \dots, m$; m - кількість часткових показників оцінки витрат в даній групі;

$b_{\min}$ – мінімальне граничне значення для позитивного показника;

$b_{\max}$ – максимальне граничне значення для негативного показника.

До групи показників, що підвищують рівень ефективності управління витратами слід віднести: величина доходу підприємства на гривню понесених витрат, загальна відшкодованість витрат підприємства, поточна відшкодованість витрат підприємства.

До групи показників, що знижують рівень ефективності управління витратами слід віднести: співзалежність між фактичними і плановими витратами, співзалежність між фактичними та плановими витратами в розрахунку на обсяг виробленої продукції, співзалежність між фактичними витратами та обсягом реалізації продукції у виробничих цінах, співзалежність між витратами, необхідними для реалізації функцій управління й повними витратами

підприємства, співзалежність між трансакційними та трансформаційними витратами, співзалежність між невизначеними витратами та сумою визначених і ймовірних витрат, співзалежність між неконтрольованими та контрольованими витратами.

Інтегральний показник рівня ефективності управління витратами (P_{EYB}) повинен відображати можливості підприємства з підтримки та підвищення рівня ЕУВ (тобто своєрідний «запас міцності» в управлінні витратами), тому він розраховується як співвідношення значень узагальнюючих показників за наступною формулою:

$$P_{EYB} = \frac{k_{\uparrow EYB}}{k_{\downarrow EYB}} \quad (3)$$

У загальному випадку набуте значення P_{EYB} характеризуватиме ефективність управління витратами підприємства за рівнем ЕУВ на даний момент часу (статична оцінка) у порівнянні зі встановленими нормативами, а також положення цього підприємства в галузі і серед досліджуваної сукупності підприємств.

Набуте розрахунковим шляхом значення інтегрального показника рівня ЕУВ необхідно порівняти зі шкалою значень, щоб одержати однозначну відповідь про ступінь ЕУВ. Виходячи з економічного змісту показника P_{EYB} , високий рівень ефективності управління витратами повинен характеризувати показник, значення якого перевищує одиницю. Якщо P_{EYB} приблизно дорівнює одиниці або наближається до неї, то можна говорити про середній рівень ЕУВ. Ситуація, коли інтегральний показник нижче одиниці, є свідченням низької ефективності управління витратами торговельного підприємства.

Ґрунтуючись на розробках з оцінки та інтерпретації інтегральних показників діяльності підприємства, апробованих вітчизняною і зарубіжною практикою, для

отримання можливості гнучкішого управління витратами підприємства, пропонується використовувати наступну деталізовану оцінну шкалу значень рівня ЕУВ (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика шкали значень для визначення рівня ефективності управління витратами підприємства

Інтервали значень $P_{ЕУВ}$	Характеристика рівня ЕУВ
$P_{ЕУВ} \geq 2,51$	дуже високий
$2,1 \leq P_{ЕУВ} \leq 2,5$	високий
$1,51 \leq P_{ЕУВ} \leq 2,0$	достатній
$1,1 \leq P_{ЕУВ} \leq 1,5$	середній
$0,51 \leq P_{ЕУВ} \leq 1,0$	гранично допустимий
$0,26 \leq P_{ЕУВ} \leq 0,5$	низький
$0,0 \leq P_{ЕУВ} \leq 0,25$	критично низький

На наступній стадії оцінки ефективності управління витратами визначається динаміка рівня ЕУВ і характер розвитку підприємства у відповідності до цієї динаміки.

Крім цього додатково рекомендується провести факторний аналіз досягнутого рівня ЕУВ за рахунок оцінки відносних відхилень значень часткових параметрів від нормативів і обліку приналежності конкретного показника до тієї або іншої групи ефективності управління витратами вданому періоді. На основі аналізу факторів можна визначити, які можливості є у нього для мінімізації витрат та їх оптимізації в перспективі.

Таким чином, важливою складовою процесу управління підприємством є управління витратами – процес здійснення

організаційно-управлінських заходів з використання всіх інструментів формування витрат. Ефективність управління витратами значною мірою залежить від рівня керованості ними. Використання запропонованого інтегрального показника дозволить підприємствам оцінити загальний рівень ефективності управління витратами та дасть змогу контролювати чинники, що впливають на зміну витрат, постійно аналізувати напрям та силу впливу цих чинників.

Список використаної літератури

1. Загородній А. Г. Оцінювання ефективності управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу / А. Г. Загородній, А. І. Ясінська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vlp.com.ua>.
2. Управління витратами підприємства : навчальний посібник / [Ю. С. Погорелов, Л. М. Христенко, А. А. Алейніков та ін.] ; за заг. ред. Г. В. Козаченко. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2011. – 628 с.
3. Ясінська А. І. Методологія та організація системно-орієнтованого управління витратами підприємства для прийняття управлінських рішень / А. І. Ясінська, Н. І. Подольчак // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 7 (727). – С. 161–172.

Автори

Гаврильченко Олена Володимирівна, доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, hneu.gavrilchenko@gmail.com.

Тези доповіді надійшли 07 лютого 2017 року.

Опубліковано в авторській редакції.